Քաջ առաքինեաց՝ պատկեր խակական,
Բարեաց ընտրութեան՝ ճոխ հանդիսարան։
Սոյն Պիլէզիկճի՝ Յովսէփ Գրիգորեան,
Յաղնիւ սերնդոյ՝ իշխան տոհմական։
Անճամբ բառացի՝ մտօք խոհական,
Բարի խորհրդով՝ բազմաց օղնական։
Ծընօղ որդեսէր՝ կրթող բարեկան,
Հայելի կարգաց՝ Աստուածպաշտութեան։
Ի վաթսուն ամի կենացըն լըրման,
Փոխի ի կենաց՝ վարուք բարութեան։
Աստուած մարդասէր՝ ծառայդ անարժան,
Արա՛ արժանի՝ քո սուրբ տեսութեան։
Ցամի Տեառն 1809 Մարտի ամսոյ 6ին։

Նուիրեցաւ վէմս ի յիշատակ
Մահտեսի Լուցիայ Տիկնոջ՝ կողակցի
Պիլէզիկճի Յովսէփ Աղայի Գրիգորեան։

Աստ հանգեաւ ի չէրիմ մայր որդւոց մետասան
Զոր Թոռունք իւր ապնիւ յարտասուս խնդութեան
Ցիչեն թէ էր այս պերճ ծնող զովելի
Քաջարթուն ի հաւատս եւ վարուք սիրալի։
Գիտէր թէ յաչխարհի թշուառ է մարդոյս կեանք
Եւ պի ուր ուրեմն ո՛չ դիպին մեզ վտանգ
Երկիւղ ինչ չազդէր մահ ի նորին սիրտ բարի
Եւ անճկայր յանանց կեանս ելանել կամօքի։
Այս էին եւ էին կամք օրհնեալ խնկելի
Ի յերկինս վեր առնուլ զիւր ծառայ սիրելի
Ի խորին արդ հասեալ ի հասակ ծերութեան
Փոխեցաւ ի յաստեացս յերկնայինն ի խոբան։

Ի հասակի 75 ամաց
Ցամի Տեառն 1854

Ո՛վ անգութ աչխարհ՝ նեա քո թիւնալի,
Մոցեցեր ի մահ՝ զանճն իմ եղկելի։
Ես Պեմպէ Տուտու՝ դուստր սիրելի,
Եմ Պիլէզիճի՝ Յովսէփ Աղայի։
Ի չորեքտասան՝ ամաց հասակի,
Հարսնացայ վտառօք՝ ի կարգ աչխարհի։
Կին լեալ Սրմաճէշ՝ Հաճի Յակոբի,
Կեցի ընդ նմա՝ մի սիրտ մի հոգի։
Ծնեալ լի ցաւօք՝ ութամսեան որդի,
Ուր արբի զմահ՝ քրտան ամենի։
Կարօտով ելի՝ ի կենաց ասի,
Կարօտութիւնս իմ անդ լիոյ Տէր երկնի։
Ցամի Տեառն 1812 Յուլիս ամսոյ 23ին։

Ո՞ր լեզու, ո՞ր բան՝ բաւական լիցի,
Պատմել ըղցաւն իմ՝ անհանգուրժելի։
Ես Իսմի Տուտու՝ դուստր մեծազգի,
Եմ Պիլէզիկճի՝ Յովսէփ Աղայի։
Որ Ղազարոսեան՝ Պարոն Յովսէփի,
Եղէ ամուսին՝ փառօք պանծալի։
Աւա՛ղ միամեայ՝ հարան նազելի,
Անկայ ի ժանիս՝ մահաբեր ախտի։
Տասն եւ եօթն ամաց՝ եղայ ի չէրմէ,
Թողի համայնից՝ կսկիծ ցաւալի։
Ընկալ Տէր Յիսուս՝ զաղախնայս հոգի,
Եւ մոյծ յառապատս՝ քո հարանարանի։
Ցամի Տեառն 1813 Յուլիս ամսոյ 31։

Ահա՛ տեսարան՝ դառն ազեաւ,
Ահա՛ դամբարան՝ ողբոց արժանի։
Սոյն Արուս Տուտու՝ դուստր նազելի,
Էր Պիլէզիկճի՝ Յովսէփ Աղայի։
Վեչտասանամեայ՝ եղեւ կին քարի,
Յարտի Սըրմաճէշ՝ Պարոն Գէորգի։
Մինչ էր ութամսեայ որդեկաւ յըղի,
Ախտանայ ցաւօք՝ անբըժըշկելի։
Զորից զաւակաց՝ մայր զորովալի,
Փոխի առ Քրիստոս՝ երեսնամինի։
Աստ ցաւօք ծնեալ՝ ցաւօք մեռանի,
Անդ հանգո՛ Փրկիչ՝ յերկնից խորանի։
Ցամի Տեառն 1829 Ապրիլ ամսոյ 6ին։

Ընդ ծով կենցաղոյս
Ամս յիսուն
Ճարտար եւ անխոտոր նաւելով
Քիւչիւք Ցարութիւն
Պիլէզիկճեան Յովսէփայ որդի
Ակաղճուն զործովք բարեաց
Եհաս յանվրդով նաւահանգիստ չէրմին
Ուր եթող զաճիւն ոսկերաց
Ի սուգ յաւէրժ որդւոց եւ առհմին։

Հանգեաւ Ցամի Տեառն
1848 Ապրիլ ամսոյ 23։

(վերջ) Հ. Ե. ՊՕՂՈՍԵԱՆ

ՍՐԱՊԵԱՆ ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ, կոստանդին երզնկացի. Տաղեր. երեւան 1962, 4⁰, էջ 297։

Հայկական տաղերով հետաքրքրուղ Արմենուհի Սրապեան 1958ին Երեւանի մէջ հրատարակեց «Յովհաննէս Երզնկացի», ուսումնասիրութիւն եւ բնագրեր, իսկ անցեալ տարի հանրութեան ներկայացուց առաջիկայ հատորը՝ «Կոստանդին Երզնկացի, Տաղեր»։

Անժխտելի է որ «Կոստանդին Երզնկացին հին հայ միջնադարի բնութեան եւ սիրոյ խոչորագոյն երգիչն է» (անդ էջ 5)։ Արշակ Զօպանեան «Անահիտ»ի մէջ 1905ին (էջ 93—106) սոյն տաղասացէն միայն չորս տաղ տպագրութեան յանձնած մինչդեռ՝ մեծագիտնահատելով՝ անոր տեղեկատուութիւնները, առաջարկ կը բերէր անոր բոլոր տաղերուն ամփոփումին եւ հրատարակութեանը։ Եւ այդ կը կատարէր նոյն տարին Թանկը։ Եւ այդ կը կատարէր նոյն տարին Հ. Մկրտիչ Պատուրեան Ս. Ղազարի թ. 103 Զեռագրին վրայէն՝ անտես չընելով գերազան հրատարակութիւնները («Բազմավէպ»ի մէջ — տմմտ. 1848, էջ 209, 1862, էջ 98 եւ պլուս)։ Թ. 103 Զեռագիրը արժէքաւոր Տաղարան մըն է, ուսում անոր տպագիր բնադիրը, «որ այժմ հազուագիւտ օրինակ է» (անդ էջ 6), եւ Երեւանի Մատենադարանին Զեռագիրներուն ընծայած ընտիր ընդգիրը ները Ա. Սրապեան լայն կ'ընծայէ՝ գանոնք օժտելով նոյն գրադարանին այս տաղերը բովանդակող ուրիշ Զեռագիրներու համեմատութիւններով, տարբերակներու նչմարտութիւններով, տարբերակներու նչնակումով եւ ուսումնասիրութեամբ։ Աստղին գլխուն մէջ (էջ 11—33) կը նկատէ այն ժամանակաշրջանն ու վայրը, որոնց մէջ հասակ նետեց ու ծաղկեցաւ Կոստանդին Երզնկացին։ ԺԳ—ԺԴ դարերու մէջ Թէեւ Երզնկա եննթարկուած է քաղաքական պատերազմներու, բայց ունեցած նաեւ նպաստաւոր տարիներ ու պարագաներ բարգաւաճումի եւ գրականութեան նուիրումի։ Երկրորդ գլուխով (34—87) կը ներկայացնէ մեծ տաղերգուին գրչի վաստակները։ «Կոստանդին Երզնկացին է բնութեան եւ սիրոյ այն առաջին տաղերգուն, որ բանաստեղծական խօսքի անկրկնելի վարպետութեամբ եւ զգացողութեամբ երգում է աչխարհը, ծառ ու ծաղիկ, վարդ ու բլբուլ, լոյս եւ արեւ, սէր եւ ուրախութիւն, կին ու դինի։ Նրա տաղերն աչխարհիկ պոեզիայի գանձն են»։ Բայց, ինչպէս կը գրէ Հ. Պողարեան, «Այս ամէնքն ալ կրօնական վրձիռներ են, հոգ ու երկինք կը բուրեն. անոնց մէջ կը տեսնուի թէ բանաստեղծը բնութեան հարազատ զաւակն է եւ Քրիստոսի պաշտօնեայ» (Կոստանդին Երզնկացի, Վենետիկ 1905, էջ 26)։ Կոստանդինի կենագրականը կ'ըլլայ նկարը «Գլուխ Երրորդ»ի (էջ 88—100), ուր կ'եզերակցուի թէ՝ «Մօտաւորապէս այդ տարիներին՝ 1314—28 թուականներուն մէջեւ է մահացել նաեւ Կոստանդին Երզնկացին՝ 65—70 տարեկան հասակում» (էջ 99), մինչ Հ. Պատուրեան կը գրէր՝ «1336ին նա պէտք է դեռ կենդանի ըլլայ, բայց ծերունի հասակի մէջ») անդ էջ 14)։ Բանասիրական քանի մը Դիտողութիւններէ վերջ (էջ 103—13) Սրապեան կը հրատարակէ Տաղերը (էջ 117—224), կ. Երզնկացիի իչ տաղերը (էջ 117—224), որոնք «Տարբեր են միմեանցից թէ՛ բովանդակութեամբ եւ թէ՛ յօրինուածքով, տաղաչափութեամբ ու չանազանքանակով, տաղաչափութեամբ ու չանազանքանակով» (էջ 103)։ Անոնց կցուած են Ծանօթագրութիւններ (էջ 237—254), յետոյ՝ Հնչարանութիւն «Կոստանդին Երզնկացի. Մատենագիտութիւն, կազմեց Ց. Ս. Անտեան» (էջ 255—77)։ Գրականութիւն (էջ 278—83) եւ Բառարան) էջ 285—89)։

Առաջիկայ գիրքը կը վկայէ թէ ուսումնասիրող եւ հրատարակող Ա. Սրապեան չդադրութենէ չէ խուսափած՝ նեկայացնելու համար ընտիր գործ մը, որ կարենայ բանասէրները դոհ թողուլ։ Հասած է նպատակին։

Հ. Հ. ՈՍԿԵԱՆ

© National Library of Armenia